

УДК 303.687:304.44 (043)

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3707884>*М. В. Бірюкова*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У статті проведено ретроспективний аналіз впровадження соціальних технологій в освітній простір регіону. Виявлено особливості сучасного розвитку освіти в межах глобальних й локальних процесів. Сформульовано, що соціальні технології перманентно ініціюються й впроваджуються в освітній простір. Технології супроводжують нелінійність соціальних процесів, мінімізують ризики й забезпечують функціонування соціальних об'єктів в межах обмеження ресурсів. Досліджено етапи розвитку освіти України відповідно до специфіки впровадження технологій. Визначено, що специфіка сучасного етапу розвитку освіти пов'язана з розгортанням процесів глобалізації, глокальності та аутсорсінгу. Визначено, що сучасний етап розвитку освітнього простору пов'язано зі створенням різноманітних мережевих структур.

Виявлено, що сучасні технології формування регіонального освітнього простору спрямовано на, по-перше, створення великих освітніх комплексів; по-друге, створення укрупнених регіональних професійних коледжів і ліцеїв на основі об'єднання, реорганізації та злиття освітніх установ; по-третє, створення міжміських освітніх комплексів в малих містах і сільських районах з включенням вечірньої школи, навчального центру служби зайнятості, бібліотек, професійних училищ та ін.; по-четверте, створення корпоративних освітніх комплексів у формі освітніх організацій на основі горизонтальної (змістовний компонент навчальної діяльності) і організаційної (спільні структури управління) інтеграції освітніх установ і соціальних партнерів; й наприкінці, збереження, зміцнення і ресурсна підтримка унікальних, видатних і соціально спрямованих навчальних закладів.

Ключові слова: соціальні технології, освітній простір, регіон, мережеві освітні структури.

Бірюкова М. В. Современные технологии формирования регионального образовательного пространства

В статье проведен ретроспективный анализ внедрения социальных технологий в образовательное пространство региона. Выявлены особенности

современного развития образования в пределах глобальных и локальных процессов. Сформулировано, что социальные технологии перманентно инициируются и внедряются в образовательное пространство. Технологии сопровождают нелинейность социальных процессов, минимизируют риски и обеспечивают функционирование социальных объектов в пределах ограничения ресурсов. Исследованы этапы развития образования Украины в соответствии со спецификой внедрения технологий. Определено, что специфика современного этапа развития образования связана с развертыванием процессов глобализации, глокальности и аутсорсинга. Определено, что современный этап развития образовательного пространства связано с созданием различных сетевых структур.

Выявлено, что современные технологии формирования регионального образовательного пространства направлены на, во-первых, создание крупных образовательных комплексов; во-вторых, создание укрупненных региональных профессиональных колледжей и лицеев на основе объединения, реорганизации и слияния образовательных учреждений; в-третьих, создание междугородных образовательных комплексов в малых городах и сельских районах с включением вечерней школы, учебного центра службы занятости, библиотек, профессиональных училищ и др.; в-четвертых, создание корпоративных образовательных комплексов в форме образовательных организаций на основе горизонтальной и организационной интеграции образовательных учреждений и социальных партнеров; и наконец, сохранение, укрепление и ресурсная поддержка уникальных учебных заведений.

Ключевые слова: социальные технологии, образовательное пространство, регион, сетевые образовательные структуры.

Biryukova Marina. Modern Technologies of Formation of the Regional Educational Space

The article contains a retrospective analysis of the introduction of social technologies in the educational space of the region. The features of the modern development of education within the global and local processes are revealed. It is stated that social technologies are permanently initiated and introduced into the educational space. Technologies accompany non-linearity of social processes, minimize risks and ensure the functioning of social objects within the limits of resources. The stages of Ukrainian education development are investigated in accordance with specifics of technology implementation. It is determined that the specificity of the modern stage of education development is associated with

deployment of globalization, glocalization and outsourcing. It is determined that the current stage of development of educational space is associated with creation of various network structures.

It has been revealed that modern technologies for the formation of regional educational space are aimed at, firstly, creation of large educational complexes; secondly, creation of integrated regional professional colleges and lyceums on the basis of integration, reorganization and merger of educational institutions; thirdly, creation of inter-city educational complexes in small cities and rural areas, including an evening school, an employment service training center, libraries, vocational schools, etc.; fourth, creation of corporate educational complexes in the form of educational organizations on the basis of horizontal and organizational integration of educational institutions and social partners; and finally, preservation, strengthening and resource support of unique educational institutions.

Key words: social technologies, educational space, region, network educational structures.

Постановка проблеми. Сучасні темпи зміни світу, перманентне реформування всіх складних складових суспільства, в тому числі й освіти як істотного чинника зростання сумарного соціального капіталу країни й цивілізації в цілому утримує високий ступень інтересу до впровадження технологій модернізації не тільки змісту освіти, а й самої системи в певному соціокультурному просторі – регіоні. Іншими словами, ускладнена онтологія сучасного суспільства породжує необхідність модернізації самого інституту освіти та оновлення підходів до дослідження питань функціонування та розвитку освіти, адже рівень виробництва і поширення знань, уміння їх використати є вирішальним джерелом суспільного розвитку країни у сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В той же час в сучасна соціологія активно здійснює системний моніторинг особливостей розвитку освіти як світової, так і вітчизняної. Ми в своїх роботах, починаючи з кінця 90-х років минулого століття й до сих пір, досліджували ці питання [1–4]. Вивченню освітнього потенціалу та розробці теоретичних моделей регіональної освіти присвячено роботи Дж. Александера, Д. Коулмана, Т. Парсонса, М. Арчер, Дж. Флауда, які надали важливий вплив на становлення і розвиток теоретичних основ інституту освіти, в тому числі на його регіональний аспект. Проблеми функціонування регіональної системи освіти в Україні

отримали розвиток в роботах В. Астахової, В. Городяненко, І. Кононова, П. Куделі. Але й досі залишаються предметом полеміки питання щодо необхідності відокремлення в дослідженнях саме регіонального аспекту модернізації системи освіти, це по-перше, й по-друге це систематизація технологій управління освітою й формалізація їх особливостей.

Мета статті – на основі ретроспективи власних досліджень щодо впровадження соціальних технологій модернізації системи освіти регіону визначити особливості сучасних технологій.

Основні результати дослідження. Перше, що ми спостерігаємо й визначаємо в сучасних технологіях реструктуризації регіональних систем освіти – це їх перманентність. Лавина технологій, яка стрімко впроваджується в різноманітні соціальні структури, що підвищує ступень невизначеності, нелінійності розвитку сучасних соціальних процесів, мінімізує ризики та забезпечує функціонування соціальних об'єктів в межах обмеження ресурсів. Як зазначає З. Бауман, «для наших днів найбільш характерна раптова популярність множини ... Сьогодні ми живемо проектами, а не Проектом» [5, с. 73] й можна продовжити не технологією, а технологіями. В цілому, постмодерн впливає на принципи розробки технологій, в яких все більшою мірою переважають варіативність, регіоналізація і локалізація, прагнення до створення «малих» проектів.

Кожен регіон має особливу конфігурацію і поєднання різноманітних потенціалів свого розвитку, є своєрідним середовищем концентрації певного соціального і людського капіталу і породжених ними технологій взаємодії з внутрішніми і зовнішніми партнерами, що вимагає вибору адекватних соціальних проектів щодо розвитку як регіону, так і його складових, з урахуванням специфіки регіону як останнього етапу переходу до процесу інтенсивного формування соціальних мереж або розвитку регіональних процесів і впровадження різноманітності ініціатив.

З іншого боку, процеси, що сьогодні ж відбуваються в Україні, обумовлюють пошук і застосування соціальних технологій нового проектного характеру щодо формування й модернізації регіонального освітнього простору. Сучасні технології все частіше враховують

питання щодо структурних змін регіонального освітнього простору, здатних його модернізувати відповідно до нового етапу розвитку суспільства, глокальних, що дають можливість враховувати регіональні особливості функціонування об'єктів в період агресивної глобалізації, самоорганізацій, сприяючих розвитку громадянського суспільства, і проектних, дозволяючих реалізовувати випереджаючий розвиток.

Ми вважаємо, що система освіти виступає суб'єктом й об'єктом соціальних трансформацій, за своєю структурою вона насичена соціальними партнерами й підтримує динамічний взаємозв'язок з середовищем, за своєю природою вона націлена на вибудування перспективних цілей.

Історія розвитку системи освіти – це історія розвитку технологій, які застосовувалися для вдосконалення освітніх процесів навчання та виховання, для модернізації діяльності освітніх установ, оптимізації управлінських засад та розробки інноваційних експериментів. В історії розвитку системи освіти сучасної України ми визначили чотири етапи її реформування на основі впровадження різноманітних технологій. Так, 1990–1995 рр. – це етап запуску реформ, 1995–2005 рр. – перехідний етап, 2005–2025 рр. – інноваційно-технологічний (проектно-експериментальний та впроваджувальний) етап освітньої реформи. Сучасний етап начала XXI століття в просуванні проектів розвитку освіти характеризується злитістю, невід'ємністю теорії від практики. В ході реалізації проектного підходу до проблеми розвитку освіти уточнена пріоритетність громадської домінанти в дихотомії державних і громадських стратегій.

Специфіка сучасного етапу розвитку освіти, на наш погляд, пов'язана з розгортанням процесів глобалізації, глокальності та аутсорсінгу. Окрім вказаних не менш значимі наступні тенденції розвитку освіти: фінансова криза; виникнення нових методів організації системи; перманентне реформування освіти; розширення ініціативи, автономії у боротьбі з ієрархічною бюрократичною моделлю суспільства в цілях кращого задоволення потреб особи; академічна мобільність; різке зростання пропонованих додаткових освітніх послуг; адаптація систем освіти до ринкового попиту. Усі ці тенденції в тій чи іншій мірі

торкнулися системи освіти України, її змістовних, організаційних і структурних аспектів.

Освіта України, відбиваючи загальносвітові тенденції розвитку, у кінці ХХ на початку ХХІ століття перебуває під впливом серйозних трансформацій, багато з яких було пов'язано з економічними реформами, що відбувалися в країні. Проте після закінчення більше двох десятиліть років незалежності в Україні назріла необхідність дозволу дисбалансу економічної і соціальної політики в системі освіти, що може послужити трансформаційним поштовхом до виходу України з кризи і поступального розвитку.

Відповідаючи на історичний виклик часу, здійснюється пошук оптимального проекту освіти, в якій вже не домінує дискусія про форми приватної або (і) державної, а розробляються нові соціальні технології розвитку системи, її саморозвитку.

Істотною особливістю сучасних технологій формування регіонального освітнього простору України є прагнення до створення гнучкої, цілеспрямованої, ефективної системи державно-громадського управління на державному, регіональному, міських рівнях і в освітній установі. Це технології забезпечують поступальне звуження державного контролю (центральне управління) з одночасним розширенням основ громадського самоврядування (зростання самостійності навчальних закладів). Це спричиняє за собою розробку відповідних проектів, пошук ефективних способів модернізації управлінської діяльності, переведення її на рівень зменшення контролю, директивного втручання і підвищення науково-методичних, прогностичних, експертних, інформаційних, координаційних функцій.

Також ми спостерігаємо ускладнення структури сучасного регіонального освітнього простору (поява нових закладів освіти, створення освітніх мереж в системі існуючого навчального закладу (курси для людей старшого віку, курси іноземних мов, музикальні й спортивні школи, клуби за інтересами, які залучають не тільки учнів й студентів, а й їх батьків, родичів, знайомих). Такі технології корегують з посиленням її суб'єктності, тобто освітою ініціюється не тільки зміни суспільства, культури поколінь та окремої особистості, а й в рамках освіти виникають потенції щодо саморозвитку та самомодернізації,

в тому числі й структурної. Таким чином, можна зафіксувати, що освіта набуває якостей полісуб'єктності. Тобто, в освіті поширюються дослідницькі, експериментальні та інноваційні практики. З іншого боку, сучасний регіональний освітній простір складається з великої кількості закладів, які усвідомлюючи власну автономність й суб'єктність, готові для розробки власних проєктів.

Сучасна освіта має певні екстраполяції. А саме, розвиток неформальної й безперервної освіти, самоосвіти, актуалізація індивідуалістичного та випереджального характеру освіти, реструктуризація й перехід від репродуктивної освіти до продуктивної. Саме ці екстраполяції дають нам змогу підкреслити людиномірність освіти як об'єкту проєктування, її праксиологічний потенціал, інваріантність в здійсненні як державних стратегій розвитку, так і регіональних і локальних.

Обґрунтовано, що загальні характеристики соціальних проєктів нового етапу розвитку освіти базуються та відображають принципи праксиології та критерії соціального проєктування, заснованого на суб'єктно-праксиологічній концепції. А саме, такими характеристиками стають: фрагментарність – етапність, поступовість, еволюційність застосування праксисів управління; контекстність й глокальність – урахування специфіки і власних траєкторій (можливостей) розвитку різних регіонів, ланок системи освіти, освітніх установ, нетотальність застосування тих або інших технологій; соціальне партнерство – суспільний договір, заснований на взаємодії чотирьох ведучих суб'єктів реформи: уряд (освітнє відомство), наука, громадськість, освітнє співтовариство; та зв'язаність впроваджуваних проєктів із загальним ходом вітчизняних економічних і соціальних реформ (ідеологія цих реформ, і передусім – в соціальній сфері, виявляється засадничою для реформування системи освіти).

В цілому, сучасні технології формування регіонального освітнього простору спрямовано на:

- створення великих освітніх комплексів;
- створення укрупнених регіональних професійних коледжів і ліцеїв на основі об'єднання, реорганізації та злиття освітніх установ;
- створення міжміських освітніх комплексів в малих містах і

сільських районах з включенням вечірньої школи, навчального центру служби зайнятості, бібліотек, професійних училищ та ін.;

- створення корпоративних освітніх комплексів у формі освітніх організацій на основі горизонтальної (змістовний компонент навчальної діяльності) і організаційної (спільні структури управління) інтеграції освітніх установ і соціальних партнерів;
- збереження, зміцнення і ресурсна підтримка унікальних, видатних і соціально спрямованих навчальних закладів.

Висновки. Стратегічною метою системи генерації та поширення сучасних технологій формування освітнього простору з урахуванням регіональних особливостей виступає оптимальне поєднання державних і суспільних засад в інтересах особистості, суспільства і держави.

Конструктивні технології самоорганізації та соціального партнерства дають регіону можливість самодобудування та гармонізації складної системи. Система освіти регіону стає активно адаптивною і використовує метод мережевих структур, що спричиняє певну реструктуризацію системи освіти регіону на принципах кластерного підходу.

Досить лише збудити дію внутрішніх партнерів, і, передусім, освіти як системотворного елементу середовища регіону, і система сама побудує необхідну структуру. Треба тільки знати потенційні можливості цього середовища і способи їх стимуляції. Таким має бути пануюча технологія управління функціонуванням і розвитку освіти регіону.

Список літератури

1. Бірюкова М. В. Регіональний ринок освітніх послуг // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків, 2000. – Т. 6. – С. 77–83.
2. Бірюкова М. В. Специфіка формування регіонального освітнього простору: соціологічний підхід // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків : Вид-во НУА, 2003. – Т. 9. – С. 58–64.
3. Бірюкова М. В. Технології функціонування системи профорієнтації в умовах ринку // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків : Вид-во НУА, 2004. – Т. 10. – С. 175–185.
4. Бірюкова М. В. Інноваційний підхід до управління освітою регіону / М. В. Бірюкова // Вчені зап. Харк. гуманіт. ун-ту «Нар. укр. акад.». – Харків : Вид-во НУА, 2005. – Т. 11 – С. 135–142.

5. Бауман З. Спор о постмодернизме / З. Бауман // Социол. журн. – 1995. – № 4. – С. 70–75.

6. Donchenok L. A. Smart-obuchenie: osnovnye principy organizacii uchebnogo processa / Donchenok L. A., Nevostruev P. Yu. // Ekonomicheskie nauki. – № 46. – P. 216–218.

References

1. Biryukova, M. V. (2000). Rehionalnyy rynek osvritnikh posluh [The Regional Market for Educational Services]. *Vcheni zapiski KhGU «NUA»*, Harkov, V. 6, pp. 77–83.

2. Biryukova, M. V. (2003). Spetsyfyka formuvannya rehionalnoho osvritnoho prostoru: sotsiologichnyy pidkhid [Specificity of the formation of a regional educational space: a sociological approach]. *Vcheni zapiski KhGU «NUA»*, Harkov, V. 9, pp. 58–64.

3. Biryukova, M. V. (2004). Tekhnolohiyi funktsionuvannya systemy proforiyentatsiyi v umovakh rynku [Technologies of functioning of the system of professional orientation in the market conditions]. *Vcheni zapiski KhGU «NUA»*, Harkov, V. 10, pp. 175–185.

4. Biryukova, M. V. (2005). Innovatsiyyny pidkhid do upravlinnya osvitoyu rehionu [Innovative approach to regional education management]. *Vcheni zapiski KhGU «NUA»*, Harkov, M. 11, pp. 135–142.

5. Bauman, Z. (1995). Spor o postmodernyzme [The controversy about postmodernism]. *Sotsiologicheskyy zhurnal*, 4, pp. 70–75.

6. Donchenok, L.A., Nevostruev, P.Yu. (2008). Smart-obuchenie: osnovnye principy organizacii uchebnogo processa [Smart learning: the basic principles of the educational process]. *Ekonomicheskie nauki*, 46, pp. 216–218.